

Nils-Arvid Bringéus 1926–2023 som etnolog

Nils-Arvid Bringéus (f. 1926) fick ett långt, aktivt liv inom etnologi och folkloristik och avled 2023, 97 år gammal. Med anledning av hans bortgång vill jag belysa hans betydelse som etnolog.

Foto: Sven Hjalmarsson

Bringéus började studera folklivsforskning 1947 i Lund och presenterade sin första tryckta uppsats 1948. Den handlade om en begravnings-sed där två sjungande män gick framför kistan i begravningsprocessionen (Bringéus 1948). År 1953 blev Bringéus filosofie licentiat på avhandlingen *Studier i svensk begravningssed* (Bringéus 1953). Undersökningar av begravnings seder blev under sex decennier ett utmärkande drag i hans forskning. Att forska om död och begravning motiverade han med att ”döden är en del

av livet både kollektivt och individuellt. Våra bortgångna anförvanter bär vi med oss i våra tankar och drömmar så länge vi lever. Vår egen kropp bär dödens synliga eller osynliga förebud, desto tydligare ju äldre vi blir” (Bringéus 2009b).

År 1958 disputerade Bringéus i Lund på avhandlingen *Klockringningsseden i Sverige*. Kartering var en viktig metod som synliggjorde regionala och lokala variationer i Sverige. Ett långt historiskt perspektiv sträckte sig från medeltiden till samtiden. Sedens

både fasthet och förändringar kunde påvisas (Bringéus 1958). Efter disputationen följde en docenttid för Bringéus. Han breddade sitt forskningsfält till att även omfatta materiell kultur med tonvikt på det skånska bondesamhället. Här kan nämnas *Järnplögen som innovation*, 1962, och *Brännodling, en historisk-etnologisk undersökning*, 1963.

Ytterligare ett forskningsfält avsåg ämneshistoria. 1966 publicerades den omfattande monografin *Gunnar Olof Hyltén-Cavallius som etnolog. En studie kring Wärend och wirdarne*. Bringéus ger följande karakteristik om honom: ”Hyltén-Cavallius etnologiska verksamhet omfattade som här visats både fält- och arkivforskning och textutgivning, och han förenade etnografens, etnologens och folkloristens uppgifter” (Bringéus 2010:13). Under tidigt 2000-tal utgav Bringéus även två omfattande biografier om folkloristen Carl Wilhelm von Sydow (1878–1952) (2006) respektive etnologen och folkloristen Åke Campbell (1891–1957) (2008). Ett viktigt källmaterial utgjordes av en stor mängd bevarade brev. I ett brev till mig i april 2006 noterade Bringéus att ”biografierna har ju åter blivit populära efter att länge ha varit föraktade”. Bringéus skriver om von Sydows betydelse fortfarande inom ämnet etnologi: ”Genom intresset för traditionsbärarna har von Sydow även lagt grunden för den moderna etnologins studium av människan som kulturvarelse” (Bringéus 2006: 84).

I början av 2000-talet tog Bringéus även initiativ till en antologi om framträdande svenska folklorister och etnologer under 1800- och 1900-talen. Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, där Bringéus var preses 2002–2004, gav ut den 2010 med Mats Hellspong och Fredrik Skott som redaktörer. När denna antologi hade utkommit, uppmanade Bringéus norska kulturhistoriker att även skriva en bok om ämnets tidigare förgrundsfigurer i Norge. I ett brev till mig den 11 april 2011 skrev han: ”Särskilt glad är jag över att mina propåer om en bok om norska etnologer och folklorister tycks ha fått god respons. Det skall bli trevligt att få se uppläggget i sinom tid”. År 2013 utkom antologin *Etnologi og folkloristikk*.

En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie, redigerad av Bjarne Rogan och Anne Eriksen (Rogan & Eriksen 2013).

Den 1 juli 1967 tillträdde Bringéus professuren i Nordisk och jämförande folklivsforskning i Lund. Jag blev samma dag hans licentiand och 1969 hans första doktorand. Min avhandling *Kyrktagningsleden i Sverige*, 1972 blev den första som Bringéus hade handlett hela tiden fram till disputationen. Han fick under 1970- och 1980-talen föra fram flera andra doktorander till doktorsexamen. Seminarierna under hans ledning var konstruktiva och manade till självständigt tänkande. Vidare såg Bringéus till att doktorander som han handledde, skaffade sig internationella forskningskontakter bl. a. vid konferenser och kongresser både i Norden och övriga Europa.

Som professor ägnade sig Bringéus också själv åt att bygga upp internationella nätverk. Det första avsåg matforskning. 1970 publicerade han *Mat och miljö. En bok om svenska matvanor* (Bringéus 1970). Perspektivet var människans relation till maten. Bland Bringéus senare publikationer om mat märks *Mat och måltid. Studier i svensk matkultur* (1988a) och *Den skånska smaken: en bok om gångna tiders matvanor i Skåne* (2009a). År 1970 inbjöd Bringéus till det första internationella matsymposiet i Lund och internationella matsymposier har därefter hållits vartannat eller tredje år. 1994 blev matsymposierna en av arbetsgrupperna inom *International Society for Ethnology and Folklore* (SIEF) med namnet *Food Research*.

Nästa internationella nätverk som Bringéus initierade vid början av 1980-talet, avsåg studier av folkliga bilder med tonvikt på bildernas budskap. 1981 utkom boken *Bildlore* där titeln är ett uttryck som han själv myntat. Det skulle enligt honom utgöra ett nytt forskningsfält. ”Bildloren måste sträva att avtäckta de värderingar och hållningar som bilderna är uttryck för” (Bringéus 1981:13). 1982 publicerades en stor och rikt illustrerad utgåva av sydsvenska bonadsmålningar (Bringéus 1982b). Vid bildstudierna ägnade Bringéus stor energi åt att spåra förlagor till motiven i bonadsmålningarna. Han fann dem i stor utsträckning på så kallade kistebrev. Det var ett tryck med kolorerade träsnitt som ofta klistrades in på insidan av locken på

kistorna som fanns i bondehemmen. År 1995 publicerade Bringéus *Skånska kistebrev* och 2003 *Västsvenska kistebrev* (2003b). År 2013 utkom en specialstudie om bonadsmålaren Anders Eriksson i Ås i Västbo härad i Småland (Bringéus 2013). Ett profant motiv i bildkonsten avser lyckohjulet som tillhör en tradition som uppstod på 1200-talet. Bringéus har ägnat en hel monografi, *Lyckan kommer, lyckan går. Tankar, ord och föreställningar om lyckan*, åt studiet av lyckan och dess relationer till olyckan i äldre folklig tradition (Bringéus 2004). Ett annat profant motiv utgör ålderstrappan som på ett symboliskt sätt visar livscykeln (Bringéus 1982a, 1988b). År 1984 inbjöd Bringéus till det första internationella bildsymposiet i Lund med temat *Man and Picture*. Bildforskning blev ytterligare en arbetsgrupp inom SIEF där Bringéus var president under en uppbyggnadsperiod 1982–1987.

Ytterligare ett internationellt nätverk som Bringéus initierade, avsåg folklig religion eller med en senare benämning religionsetnologi. Studier av innovationer var en viktig komponent i Bringéus undersökningar av kyrklig sed. 1965 gällde det julkrubbans införande i Sverige med förebilder i Tyskland (Bringéus 1965). För att stärka religionsetnologisk forskning vid Lunds universitet inrättade Bringéus, tillsammans med historiker och kyrkohistoriker, år 1980 *Centrum för religionsetnologisk forskning* där jag blev föreståndare. År 1993 sammankallade Bringéus till ett internationellt symposium i Stockholm om *Religion in Everyday Life* och följande år gav han ut en antologi med samma namn. Studieobjektet angavs vara ”a question of religion in the home and at the workplace, religion at the beginning and end of the day, religion practised by people in life crises and risk situations” (Bringéus 1994:6). En arbetsgrupp med namnet *Folk Religion* grundades inom SIEF. Arbetsgruppens namn har senare ändrats till *Ethnology of Religion*.

Att Bringéus lade stor vikt vid undervisning i etnologi framgår av att han författade flera läroböcker. Tre av dessa publicerades 1976 när antalet studerande i etnologi ökade. De tre läroböckerna bar titlarna *Arbete och redskap. Materiell kultur på svensk landsbygd före industrialismen* (Bringéus 1976a), *Människan som kulturvarer-*

se. En introduktion till etnologin (Bringéus 1976b) och Årets fest-seder (Bringéus 1976c). År 1987 publicerades *Livets högtider* som var "närmast avsedd som introduktion för etnologistuderande" (Bringéus 1987). En specialstudie om "runda födelsedagar" under livsloppet utkom 2005. I ett brev till mig, strax efter den egna åttioårsdagen, skrev Bringéus: "Själv skriver jag hellre om de runda dagarna än celebrerar dem".

Bringéus ivrade för införandet av ämnesbeteckningen etnologi i stället för folklivsforskning, vilket också genomfördes i Sverige 1970. I antologin *Etnologiska visioner* redigerad av Lena Gerholm 1993 berättar han att han tidigare fått klä skott för att ha skjutit folkloristiken i sank i Sverige när den slogs ihop med etnologin. Han försvarar sig mot denna kritik: "Erfarenheten har dock visat att det först är som en integrerande del av enhetsämnet etnologi denna sektor kommit till sin rätt, inte minst som en följd av folkloristernas egna krav på kontextualitet och folkloristikens ökande inspiration från antropologin" (Bringéus 1993:211). För att föra ut etnologisk forskning i Norden till en internationell läsekrets grundade Bringéus 1971 årsboken *Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology*.

Som bevis på Bringéus internationella vetenskapliga renommé märks att han blev filosofie hedersdoktor vid universitetet i Bergen i Norge 1990, Åbo Akademi i Finland 1993, Münster i Tyskland 1994 och teologie hedersdoktor i Lund 1994. Även efter Bringéus död har jag fått mottaga brev från internationella forskare, som framhåller hans betydelse för etnologins utveckling både i Norden och övriga Europa. Folkloristen Ulrika Wolf-Knuts vid Åbo akademi skrev: "En av de riktigt stora nordiska etnologerna är borta. Är glad över att jag fått lära känna honom". Sophie Elpers vid SIEF:s sekretariat i Amsterdam, Holland framhöll att "Nils-Arvid Bringéus was such a legend". Patricia Lysaght i Dublin, Irland som är ledare för SIEF:s arbetsgrupp *Food Research*, uttryckte att "he was a great scholar and person".

Bringéus hämtade mycket av sin empiri från södra Sverige, särskilt Skåne och inte minst födelseorten och hantverksbygden

Örkelljunga. 47 böcker av honom utgavs av Örkelljunga hembygdsförening. Där var Bringéus ordförande i 45 år, från 1953 till 1998. En av hans mera uppmärksammade undersökningar om Örkelljunga avser sägnen om Örkelljunga försvunna kyrkklocka. Den skall en gång när kyrkan byggdes under medeltiden, ha fallit ned från klockstapeln i den närliggande Prästsjön och aldrig kunnat bärgas trots flera gjorda försök. Vid ett tillfälle skall den ha varit nästan uppe på land men föll tillbaka ned i den djupa sjöbotten genom att någon bröt mot ett magiskt påbud om att inte tala. Säggen upptecknades i Örkelljunga redan 1598 (Bringéus 1949). En nyutgåva av denna sägen publicerade Bringéus 1998 efter det att den nedfallna klockan år 1973 på hans initiativ hade blivit kommunvapen i Örkelljunga (Bringéus 1998). Tack vare Bringéus lär Örkelljunga vara en av de lokalorter i Sverige som blivit mest undersökta ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Han var en av pådrivarna till att friluftsmuseet Ingeborrarps i Örkelljunga kommun kom till stånd.

Bringéus blev Lund och Örkelljunga trogen hela livet. Hans självbiografiska bok 2014, som blev hans sista, bär titeln *Örkelljungapåg och Lundaprofessor*. Där skriver han: ”Min hembygd, Örkelljunga, har format mig, kanske i alltför hög grad eftersom jag också på avstånd ständigt levat i denna bygd. Om den har mina flesta böcker handlat” (Bringéus 2014: 211). I Örkelljunga kyrka skedde hans jordfästning den 19 maj 2023 i närvaro av flera etnologer. Efteråt samlades begravningsgästerna på Ingeborrarpsgården där flera tal höll till hans minne.

Litteratur

- Bringéus, Nils-Arvid 1948. Jordafärdens sjungande föregångare. *Skånes Hembygdsförbunds Årsbok*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1949. *Sägner om Örkelljunga kyrkklocka*. Örkelljunga.
- Bringéus, Nils-Arvid 1953. *Studier i svensk begravningssed*. Lund.

- Bringéus, Nils-Arvid 1958. *Klockringningsseden i Sverige*. Diss. Stockholm: Nordiska Museet.
- Bringéus, Nils-Arvid 1962. *Järnplogen som innovation*. Lund: Gleerup
- Bringéus, Nils-Arvid 1963. *Brännodling. En historisk-etnologisk undersökning*. Lund: Gleerup.
- Bringéus, Nils-Arvid 1966. *Gunnar Olof Hyllén-Cavallius som etnolog. En studie kring Wärend och wirdarne*. Stockholm: Nordiska museet.
- Bringéus, Nils-Arvid 1970. *Mat och miljö. En bok om svenska matvanor*. Lund: Gleerup.
- Bringéus 1976a. *Arbete och redskap. Materiell kultur på svensk landsbygd före industrialismen*. Lund: Liber läromedel.
- Bringéus, Nils-Arvid 1976b. *Människan som kulturvarelse. En introduktion till etnologin*. Lund: Liber läromedel.
- Bringéus, Nils-Arvid 1976c. *Årets festseder*. Stockholm: LT.
- Bringéus, Nils-Arvid 1981. *Bildlore. Studiet av folkliga bildbudskap*. Stockholm: Gidlund.
- Bringéus, Nils-Arvid 1982a. Orbis pictus als Vorlage volkstümlicher Malerei in Schweden. *Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1982b. *Sydsvenska bonadsmålningar*. Lund: Signum.
- Bringéus, Nils-Arvid (red.) 1985. *Man and Picture*. Stockholm: Almqvist & Wicksell.
- Bringéus, Nils-Arvid 1987. *Livets högtider*. Stockholm: LT.
- Bringéus, Nils-Arvid 1988a. *Mat och måltid. Studier i svensk matkultur*. Stockholm: Carlsson.
- Bringéus, Nils-Arvid 1988b. Pictures of the Life Cycle. *Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology*.
- Bringéus, Nils-Arvid 1993. Den etnologiska kåltäppan. Gerholm, Lena (red.), *Etnologiska visioner: femton forskare reflekterar kring sitt ämne*. Stockholm: Carlsson.
- Bringéus, Nils-Arvid (red.) 1994. *Religion in Everyday Life*. Stockholm: Kungliga Vitterhetsakademien.
- Bringéus, Nils-Arvid 1995. *Skånska kistebrev. Berlingska boktryckeriet, N.P. Lundbergs boktryckeri och F.F. Cedergréens boktryckeri*. Stockholm: Carlsson.
- Bringéus, Nils-Arvid 1998. *Från klocksägen till kommunvapen*. Örkelljunga: Örkelljunga hembygdsförening.

- Bringéus, Nils-Arvid 2003. *Västsvenska kistebrev*. Göteborg: Göteborgs stiftshistoriska sällskap.
- Bringéus, Nils-Arvid 2004. *Lyckan kommer, lyckan går. Tankar, ord och föreställningar om lyckan*. Stockholm: Atlantis.
- Bringéus, Nils-Arvid 2005. Runda födelsedagar. Alver, Bente Gullveig & Bolstad Skjelbred, Ann Helene (red.), ”*Slipp tradisjonene fri – de er våre!*”. *Fest og fellesskap i endring*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Bringéus, Nils-Arvid 2006. *Carl Wilhelm von Sydow som folklorist*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Bringéus, Nils-Arvid 2008. *Åke Campbell som etnolog*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Bringéus, Nils-Arvid 2009a. *Den skånska smaken: en bok om gångna tiders matvanor i Skåne*. Stockholm: Carlsson.
- Bringéus, Nils-Arvid 2009b. Sextio år som begravningsforskare. Gustavsson, Anders (red.), *Döden speglad i aktuell kulturforskning*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Bringéus, Nils-Arvid 2010. Gunnar Olof Hyllén-Cavallius (1818–1889). Hellspong, Mats & Skott, Fredrik (red.) *Svenska etnologer och folklorister*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Bringéus, Nils-Arvid 2013. *Bonadsmålningar av Anders Eriksson i Ås*. Stockholm: Nordiska Museet.
- Bringéus, Nils-Arvid 2014. *Örkelljungapåg och Lundaprofessor*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology*. 1971-.
- Gustavsson, Anders 1972. *Kyrktagningsleden i Sverige*. Lund: Folklivsarkivet.
- Hellspong, Mats & Fredrik Skott (red.) 2010. *Svenska etnologer och folklorister*. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Rogan, Bjarne & Anne Eriksen (utg.) 2013. *Etnologi og folkloristikk. En fagkritisk biografi om norsk kulturhistorie*. Oslo: Novus.

Anders Gustavsson, Oslo universitet